

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра філософії та політології**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

**обов'язкової освітньої компоненти
Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини**

**для підготовки здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність	В 10 Філософія
Предметна спеціальність	–
Спеціалізація	–
Освітня програма	Філософія та феноменологія духовного досвіду людини
Факультет	історії, права та публічного управління

Укладач: д. філос. н., професор, Соколовський Олег
Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол від «07» травня 2026 р. № 16
Завідувач кафедри _____ Наталія КОВТУН

УДК 2-57:338.48-6:2](072):101.1

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (Протокол № 11 від 29 травня 2026 року).

Схвалено кафедрою філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка (Протокол № 16 від 07 травня 2026 року).

Укладач:

Соколовський Олег – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології (Житомирський державний університет імені Івана Франка).

Рецензенти:

Ковтун Наталія – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології (Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Мельничук Максим – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне);

Мельничук Вікторія – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук (Поліський національний університет).

Методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В 10 Філософія освітньої програми Філософія та феноменологія духовного досвіду людини / укладач: Олег Соколовський. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2026. 20 с.

Методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини» укладені для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В 10 Філософія, освітня програма Філософія та феноменологія духовного досвіду людини. Вони будуть корисні для здобувачів ЗВО й усіх зацікавлених у цій проблематиці.

УДК 2-57:338.48-6:2](072):101.1

© Соколовський О., 2026

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2026

Зміст

Зміст.....	3
Передмова.....	4
Навчально-тематичний план.....	6
Тема 1. Релігійний туризм і паломництво як феномени духовного досвіду.....	7
Тема 2. Духовна динаміка та історія розвитку релігійного туризму і паломництва.....	8
Тема 3. Паломництво як форма християнського духовного життя та релігійного досвіду.....	10
Тема 4. Паломництво в ісламі: духовний зміст хаджу та форми сакральної подорожі.....	12
Тема 5. Паломництво в буддизмі як шлях духовного вдосконалення і практики звільнення.....	14
Тема 6. Релігійний туризм і паломництво в Україні: культурно-духовні виміри та традиції....	15
Тема 7. Сучасні трансформації паломництва і релігійного туризму в духовному житті українського суспільства на рубежі ХХ–ХХІ століть.....	17
Рекомендована література (основна та додаткова).....	19

ПЕРЕДМОВА

Освітня компонента «Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини» посідає важливе місце у структурі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В10 Філософія освітньої програми «Філософія та феноменологія духовного досвіду людини». Її зміст зумовлений сучасними тенденціями розвитку гуманітарного знання, у межах якого проблематика духовного досвіду, сакрального простору, релігійної комунікації та феномену паломництва набуває особливої актуальності. У сучасному світі релігійний туризм і паломництво розглядаються не лише як складові туристичної діяльності чи релігійної практики, але і як важливі соціокультурні, духовні та світоглядні феномени, що відображають потребу людини у пошуку смислу, переживанні сакрального та долученні до духовної спадщини людства.

Метою вивчення освітньої компоненти є формування у магістрантів розуміння релігійного туризму і паломництва як важливого соціального, економічного та культурного інституту в духовному житті людини, вивчення особливостей і тенденцій релігійного туризму та паломництва у різних країнах і релігіях, а також характеристика найбільш відомих центрів паломництва і релігійного туризму у світі. Реалізація цієї мети передбачає комплексне осмислення релігійного туризму як багатовимірного феномену, який поєднує у собі релігійні, культурні, антропологічні, економічні та комунікативні аспекти.

Основними завданнями освітньої компоненти є формування у здобувачів чіткого розуміння об'єкта, предмета та завдань курсу; дослідження проблематики релігійного туризму і паломництва в історико-філософській та релігієзнавчій літературі; аналіз функцій релігійного туризму і паломництва, зокрема аксіологічної складової у структурі мотивації людини, яка здійснює релігійну подорож; вивчення тенденцій розвитку релігійного туризму і паломництва, їх місця у структурі туристичної індустрії та духовно-культурної діяльності людини; усвідомлення особливостей паломницьких практик світових релігій та їх значення у духовному житті особистості й суспільства.

Методичні матеріали до практичних занять розроблені з урахуванням сучасних підходів філософії релігії, феноменології, релігієзнавства, культурної антропології та гуманітаристики загалом. Їх зміст спрямований на формування у здобувачів здатності розв'язувати задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері філософії та гуманітарного знання, а також забезпечує розвиток загальних і спеціальних компетентностей, визначених освітньою програмою. Зокрема, освітня компонента сприяє поглибленню знань предметної області та розумінню професійної діяльності, розвитку здатності до комунікації з представниками різних професійних середовищ, формуванню розуміння місця і ролі релігії у світовій культурі та її значення у духовному житті людини. Важливе значення має також розвиток здатності аналізувати різні форми духовної комунікації, осмислювати медійні та психологічні механізми, які використовуються у духовно-релігійній сфері, а також уміння доносити власні ідеї щодо вирішення проблем духовного характеру як фахівцям, так і ширшому суспільному середовищу. У межах освітньої компоненти особлива увага приділяється формуванню у здобувачів здатності комплексно осмислювати духовний досвід людини як складний соціокультурний феномен, що супроводжує людство на всіх етапах його історичного розвитку.

Практичні заняття орієнтовані на поєднання теоретичного аналізу з розвитком навичок академічної рефлексії, критичного мислення та міждисциплінарного підходу до дослідження релігійних явищ. Запропоновані питання для обговорення, аналітичні та проблемні завдання, тематика самостійної роботи й рекомендації до наукової літератури покликані сприяти активізації пізнавальної діяльності здобувачів, розвитку навичок аргументованої наукової дискусії та здатності застосовувати філософські, релігієзнавчі та феноменологічні підходи до аналізу духовних практик.

Освітня компонента також спрямована на досягнення програмних результатів навчання, зокрема розуміння зв'язків філософії з іншими гуманітарними практиками, ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності, здійснення духовної взаємодії на засадах філософсько-релігійного

взаєморозуміння, а також формування ґрунтовних знань про природу та значення духовного досвіду людини, зокрема релігійного, як специфічної сфери людської діяльності та пізнання.

Структура методичних матеріалів побудована відповідно до логіки вивчення дисципліни та охоплює основні тематичні напрями, пов'язані з феноменом паломництва, сакральною географією, духовною символікою релігійних центрів, особливостями паломницьких практик у світових релігіях та сучасними тенденціями розвитку релігійного туризму. Представлені матеріали покликані сприяти формуванню у здобувачів цілісного бачення духовного виміру релігійного туризму та паломництва, усвідомленню їх ролі у культурному розвитку людства та значення для формування внутрішнього світу людини.

Загальні методичні рекомендації до проведення практичних занять з освітньої компоненти «Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини» передбачають використання різних форм поточного контролю знань здобувачів вищої освіти з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу, сформованості навичок аналітичного мислення та здатності до комплексного осмислення феномену релігійного туризму і паломництва у структурі духовного досвіду людини. Однією з форм контролю є експрес-тестування, що включає тестові завдання з варіантами відповідей, серед яких лише одна є правильною. Під час практичних занять також застосовується усне опитування за питаннями, передбаченими тематикою курсу, а також перевірка розуміння та коректного використання філософської, релігієзнавчої та культурологічної термінології. Підготовка до занять передбачає систематичну самостійну роботу здобувачів із лекційними матеріалами, науковою та навчально-методичною літературою. Важливою складовою освітнього процесу є виконання дослідницьких та аналітичних завдань, пов'язаних із вивченням паломницьких практик, сакральних центрів, духовного значення релігійних подорожей і сучасних тенденцій розвитку релігійного туризму. Результати такої роботи можуть бути представлені у формі рефератів, аналітичних доповідей, презентацій та інших видів академічної діяльності, підготовлених відповідно до вимог наукового стилю усного й писемного мовлення.

Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти наступні: воно здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

<i>Модуль I. Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини.</i>	
Тема 1.	Релігійний туризм і паломництво як феномени духовного досвіду.
Тема 2.	Духовна динаміка та історія розвитку релігійного туризму і паломництва.
Тема 3.	Паломництво як форма християнського духовного життя та релігійного досвіду.
Тема 4.	Паломництво в ісламі: духовний зміст хаджу та форми сакральної подорожі.
Тема 5.	Паломництво в буддизмі як шлях духовного вдосконалення і практики звільнення.
Тема 6.	Релігійний туризм і паломництво в Україні: культурно-духовні виміри та традиції.
Тема 7.	Сучасні трансформації паломництва і релігійного туризму в духовному житті українського суспільства на рубежі ХХ–ХХІ століть.

МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль I. Релігійний туризм і паломництво в духовному житті людини.

Тема 1. Релігійний туризм і паломництво як феномени духовного досвіду

1. Поняття релігійного туризму та паломництва у сучасному релігієзнавчому дискурсі.
2. Духовний досвід як основа паломницької практики.
3. Спільні та відмінні риси релігійного туризму і паломництва.
4. Сакральний простір та його значення у формуванні релігійного досвіду людини.

Методичні вказівки до практичного заняття: під час підготовки до практичного заняття здобувачам необхідно зосередити увагу на осмисленні релігійного туризму та паломництва як складних соціокультурних і духовних феноменів, що поєднують релігійний досвід, сакральну символіку та форми духовної комунікації. Важливо проаналізувати підходи до визначення понять «релігійний туризм» і «паломництво», звернувши увагу на їх релігієзнавчі, філософські, культурологічні та антропологічні інтерпретації. Доцільно розглянути феномен сакрального простору, символіку священних місць та роль духовної подорожі у формуванні внутрішнього світу людини. Особливу увагу слід приділити співвідношенню релігійного туризму як культурно-пізнавальної практики та паломництва як форми духовного переживання сакрального. У процесі аналізу необхідно використовувати компаративний і феноменологічний підходи, а також враховувати сучасні тенденції розвитку релігійної мобільності.

Ключові поняття: релігійний туризм, паломництво, духовний досвід, сакральний простір, святиня, релігійна мобільність, духовна подорож, релігійна комунікація, сакральна географія, релігійна свідомість, духовна культура, символ, сакральне, ритуал.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: опрацювання лекційного матеріалу та наукової літератури; аналіз релігієзнавчих, філософських і культурологічних джерел; робота з поняттєво-категоріальним апаратом дисципліни; застосування компаративного та феноменологічного підходів; підготовка тез і висновків; участь у дискусіях; аналіз візуальних і картографічних матеріалів.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Охарактеризувати поняття «релігійний туризм» та «паломництво».
2. Підготувати повідомлення про феномен сакрального простору.
3. Проаналізувати духовне значення паломництва у світових релігіях.
4. Скласти порівняльну таблицю релігійного туризму та паломництва.
5. Дослідити роль священних місць у релігійному житті людини.
6. Підготувати презентацію про основні центри світового паломництва.
7. Написати есе на тему: «Паломництво як форма духовного самопізнання».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.

6. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.

7. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.

2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода*: наук. щорічник. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.

3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.

4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.

5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.

6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.

7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.

8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.

9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2011. Випуск 11. С. 309–318.

10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.

11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.

12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник.* К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.

13. Романчук С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис. *Географія та основи економіки в школі.* 2000. №1. С. 11-14.

Тема 2. Духовна динаміка та історія розвитку релігійного туризму і паломництва

1. Історичні передумови виникнення паломництва.
2. Еволюція релігійного туризму у світовій історії.
3. Паломництво як елемент духовної культури різних цивілізацій.
4. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток релігійного туризму.

Методичні вказівки до практичного заняття: під час підготовки до заняття необхідно проаналізувати історичні форми паломництва та релігійного туризму у контексті розвитку світових цивілізацій і релігійних традицій. Важливо простежити еволюцію паломницьких

практик від архаїчних культів до сучасних форм духовної мобільності. Доцільно звернути увагу на роль сакральних центрів у формуванні духовної культури суспільств, а також на взаємозв'язок паломництва з релігійною свідомістю, культурною пам'яттю та релігійною ідентичністю. Особливу увагу слід приділити сучасним тенденціям трансформації релігійного туризму в умовах глобалізації, розвитку комунікацій та міжкультурної взаємодії.

Ключові поняття: історія паломництва, духовна культура, сакральний центр, релігійна традиція, культурна пам'ять, духовна мобільність, релігійна подорож, глобалізація, міжкультурна комунікація, релігійна ідентичність.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: опрацювання історичних і релігієзнавчих джерел; аналіз наукової літератури; застосування історико-порівняльного методу; робота з поняттєво-категоріальним апаратом; підготовка аналітичних висновків; участь в академічних обговореннях.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Проаналізувати історичні форми паломництва.
2. Підготувати повідомлення про розвиток релігійного туризму у середньовіччі.
3. Дослідити роль сакральних центрів у духовному житті суспільства.
4. Визначити особливості паломництва в античному світі.
5. Порівняти традиції паломництва у різних релігіях.
6. Підготувати презентацію про еволюцію релігійної мобільності.
7. Написати есе на тему: «Історична трансформація паломництва як духовної практики».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.
6. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
7. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода*: наук. щорічник. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.

6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.

7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.

8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.

9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2011. Випуск 11. С. 309–318.

10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.

11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.

12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник*. К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.

Тема 3. Паломництво як форма християнського духовного життя та релігійного досвіду

1. Паломництво у християнській традиції: історія та духовний зміст.
2. Святі місця у християнстві та їх сакральне значення.
3. Паломництво як форма духовного очищення і покаяння.
4. Сучасні форми християнського паломництва.

Методичні вказівки до практичного заняття: у процесі підготовки необхідно звернути увагу на роль паломництва у структурі християнської духовності та релігійного досвіду. Важливо проаналізувати значення святих місць, реліквій та сакральної символіки у формуванні паломницької традиції. Доцільно розглянути паломництво як форму духовного очищення, покаяння та релігійного самозаглиблення. Особливу увагу слід приділити історичній еволюції християнського паломництва, а також сучасним тенденціям розвитку паломницьких практик у православ'ї та католицизмі.

Ключові поняття: християнське паломництво, святиня, реліквія, сакральний простір, духовне очищення, покаяння, паломницька традиція, релігійний досвід, святе місце, духовна практика.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз лекційного матеріалу та богословських джерел; аналіз релігієзнавчої літератури; історико-порівняльний аналіз; робота з поняттєвим апаратом; підготовка аналітичних тез; участь у дискусіях.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Охарактеризувати основні центри християнського паломництва.
2. Підготувати повідомлення про паломництво до Єрусалима.
3. Проаналізувати духовне значення поклоніння святиням.
4. Дослідити роль паломництва у православній духовності.
5. Порівняти православні та католицькі паломницькі традиції.
6. Підготувати презентацію про сучасні християнські паломницькі маршрути.
7. Написати есе на тему: «Паломництво як шлях духовного очищення».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.
6. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.
7. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода*: наук. щорічник. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.
6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.
7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.
8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.
9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2011. Випуск 11. С. 309–318.
10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.
11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.
12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник.* К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.
13. Романчук С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис. *Географія та основи економіки в школі.* 2000. №1. С. 11-14.
14. Яроцький П.Л. Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні. *Філософія туризму: навчально-методичний посібник.* К.: Кондор, 2004. С. 143–151.

Тема 4. Паломництво в ісламі: духовний зміст хаджу та форми сакральної подорожі

1. Хадж як один із основних обов'язків мусульманина.
2. Духовний зміст паломництва до Мекки та Медини.
3. Символіка ритуалів хаджу у структурі мусульманської духовності.
4. Сучасні форми мусульманського паломництва та їх трансформація.

Методичні вказівки до практичного заняття: під час підготовки до практичного заняття здобувачам необхідно звернути увагу на місце паломництва у структурі ісламського релігійного життя та його значення для формування духовного досвіду віруючого. Важливо проаналізувати хадж як одну з фундаментальних практик ісламу, розглянути його духовний, символічний та соціокультурний зміст. Доцільно простежити взаємозв'язок між ритуальною стороною паломництва та внутрішнім духовним очищенням людини, звернувши увагу на символіку основних обрядів хаджу – тавафу, стояння на горі Арафат, ритуального очищення та жертвопринесення. Особливу увагу слід приділити феномену сакрального простору в ісламі, ролі Мекки та Медини як духовних центрів мусульманського світу, а також сучасним тенденціям розвитку мусульманського паломництва в умовах глобалізації та масової релігійної мобільності.

Ключові поняття: іслам, хадж, умра, Мекка, Медина, сакральний простір, таваф, Кааба, духовне очищення, релігійна мобільність, мусульманське паломництво, ритуал, сакральна подорож, духовна практика, релігійний досвід.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: опрацювання лекційного матеріалу та релігієзнавчої літератури; аналіз ісламських джерел; застосування історико-порівняльного та феноменологічного підходів; робота з поняттєво-категоріальним апаратом; підготовка аналітичних тез і висновків; участь у дискусіях; аналіз візуальних та картографічних матеріалів.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Охарактеризувати духовний зміст хаджу в ісламі.
2. Підготувати повідомлення про символіку Кааби.
3. Проаналізувати значення Мекки у мусульманській духовній традиції.
4. Дослідити основні ритуали хаджу та їх символічне значення.
5. Порівняти мусульманське паломництво з християнськими практиками.
6. Підготувати презентацію про сучасні форми хаджу та умри.
7. Написати есе на тему: «Хадж як шлях духовного очищення та єдності мусульманської спільноти».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.
6. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
7. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. *Філософія туризму: навч. посіб.* Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода: наук. щорічник.* 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.
6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.
7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст: зб. наук. пр.* Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.
8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.
9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2011. Випуск 11. С. 309–318.
10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.
11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.
12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник.* К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.
13. Романчук С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис. *Географія та основи економіки в школі.* 2000. №1. С. 11-14.
14. Яроцький П.Л. Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні. *Філософія туризму: навчально-методичний посібник.* К.: Кондор, 2004. С. 143–151.

Тема 5. Паломництво в буддизмі як шлях духовного вдосконалення і практики звільнення

1. Паломництво у буддійській релігійній традиції: духовний зміст і мета.
2. Основні сакральні центри буддизму та їх значення.
3. Паломництво як форма духовного самовдосконалення у буддизмі.
4. Медитативні та ритуальні практики буддійських паломників.

Методичні вказівки до практичного заняття: у процесі підготовки до практичного заняття здобувачам необхідно звернути увагу на специфіку буддійського паломництва як форми духовного вдосконалення та шляху до внутрішнього звільнення. Важливо проаналізувати роль сакральних місць, пов'язаних із життям Будди, у структурі буддійської духовності та релігійної пам'яті. Доцільно розглянути паломництво як елемент медитативної та етичної

практики, що сприяє духовному очищенню, самопізнанню та досягненню внутрішньої гармонії. Особливу увагу слід приділити символічному значенню паломницьких маршрутів, ритуалів і медитативних практик у різних напрямках буддизму, а також сучасним формам релігійної мобільності у буддійському світі.

Ключові поняття: буддизм, паломництво, духовне вдосконалення, нірвана, сакральний центр, медитація, духовне очищення, релігійна мобільність, буддійська традиція, ритуал, самопізнання, внутрішня гармонія, духовний шлях.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: опрацювання лекційного матеріалу та наукової літератури; аналіз буддійських релігійних джерел; застосування компаративного та феноменологічного підходів; робота з поняттєво-категоріальним апаратом; підготовка аналітичних висновків; участь в академічних обговореннях.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи

1. Охарактеризувати основні центри буддійського паломництва.
2. Підготувати повідомлення про паломницькі традиції Тибету.
3. Проаналізувати роль медитації у буддійському паломництві.
4. Дослідити духовне значення місць, пов'язаних із життям Будди.
5. Порівняти буддійські та християнські паломницькі практики.
6. Підготувати презентацію про сакральну географію буддизму.
7. Написати есе на тему: «Паломництво як шлях духовного самовдосконалення у буддизмі».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
6. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.
7. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода*: наук. щорічник. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.

6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.

7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.

8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.

9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2011. Випуск 11. С. 309–318.

10. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.

11. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник*. К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.

12. Романчук С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис. *Географія та основи економіки в школі*. 2000. №1. С. 11-14.

13. Яроцький П.Л. Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні. *Філософія туризму: навчально-методичний посібник*. К.: Кондор, 2004. С. 143–151.

Тема 6. Релігійний туризм і паломництво в Україні: культурно-духовні виміри та традиції

1. Особливості розвитку релігійного туризму та паломництва в Україні.
2. Основні центри паломництва та святині України.
3. Роль паломництва у формуванні духовної культури українського суспільства.
4. Релігійний туризм як складова культурної спадщини України.

Методичні вказівки до практичного заняття: під час підготовки до практичного заняття необхідно звернути увагу на історичні та сучасні особливості розвитку релігійного туризму і паломництва в Україні. Важливо проаналізувати роль православних, католицьких, юдейських та інших святинь у формуванні духовного простору українського суспільства. Доцільно розглянути значення Києво-Печерської лаври, Почаївської лаври, Зарваниці, Умані та інших сакральних центрів у релігійному житті та культурній пам'яті українців. Особливу увагу слід приділити взаємозв'язку релігійного туризму, національної культурної спадщини та духовної ідентичності, а також сучасним викликам і перспективам розвитку паломницької сфери в Україні.

Ключові поняття: релігійний туризм, паломництво, духовна культура, сакральний центр, святиня, культурна спадщина, духовна ідентичність, релігійна традиція, сакральний простір, паломницький маршрут, релігійна мобільність, духовний досвід.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз лекційного матеріалу та наукових джерел; аналіз історичних, релігієзнавчих і культурологічних матеріалів; робота з картографічними та візуальними джерелами; застосування історико-порівняльного та компаративного підходів; підготовка аналітичних тез і висновків; участь у дискусіях.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи

1. Охарактеризувати основні паломницькі центри України.
2. Підготувати повідомлення про духовне значення Києво-Печерської лаври.
3. Проаналізувати роль Зарваниці у католицькій паломницькій традиції.
4. Дослідити феномен хасидського паломництва до Умані.

5. Порівняти православні та католицькі паломницькі практики в Україні.
6. Підготувати презентацію про сакральну географію України.
7. Написати есе на тему: «Релігійний туризм як чинник збереження духовної спадщини України».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
6. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.
7. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода*: наук. щорічник. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.
6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.
7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.
8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.
9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2011. Випуск 11. С. 309–318.
10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.
11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки.* Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.
12. Яроцький П.Л. Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні.

Тема 7. Сучасні трансформації паломництва і релігійного туризму в духовному житті українського суспільства на рубежі ХХ–ХХІ століть

1. Трансформація паломництва в умовах глобалізації та цифровізації суспільства.
2. Комерціалізація релігійного туризму та її вплив на духовний досвід.
3. Сучасні форми релігійної мобільності в Україні.
4. Паломництво і релігійний туризм у контексті сучасних соціокультурних викликів.

Методичні вказівки до практичного заняття: у процесі підготовки до практичного заняття здобувачам необхідно проаналізувати сучасні тенденції розвитку паломництва та релігійного туризму в Україні у контексті глобалізаційних процесів, секуляризації та розвитку інформаційного суспільства. Важливо звернути увагу на трансформацію традиційних форм паломництва, появу нових форматів духовної мобільності та вплив цифрових технологій на релігійний досвід людини. Доцільно розглянути проблему комерціалізації релігійного туризму, співвідношення духовного та туристичного компонентів паломництва, а також роль сучасних медіа у популяризації сакральних центрів. Особливу увагу слід приділити значенню релігійного туризму у формуванні духовної культури українського суспільства та збереженні релігійної спадщини в умовах сучасних соціокультурних трансформацій.

Ключові поняття: глобалізація, секуляризація, релігійний туризм, паломництво, цифровізація, духовна мобільність, комерціалізація духовності, сакральний простір, медійна культура, духовний досвід, релігійна комунікація, культурна спадщина, сучасна духовність.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: опрацювання лекційного матеріалу та сучасної наукової літератури; аналіз соціокультурних і медійних джерел; застосування проблемно-аналітичного та компаративного підходів; робота з поняттєво-категоріальним апаратом; підготовка аналітичних висновків; участь в академічних дискусіях.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи

1. Охарактеризувати сучасні тенденції розвитку релігійного туризму в Україні.
2. Підготувати повідомлення про цифровізацію паломницьких практик.
3. Проаналізувати проблему комерціалізації паломництва.
4. Дослідити вплив глобалізації на духовний досвід паломників.
5. Порівняти традиційні та сучасні форми релігійного туризму.
6. Підготувати презентацію про сучасні паломницькі маршрути України.
7. Написати есе на тему: «Паломництво і релігійний туризм у духовному житті сучасного українського суспільства».

Основна література:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.
6. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
7. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер,

2010.

8. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова література:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.

2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода: наук. щорічник*. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.

3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.

4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.

5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.

6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.

7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст: зб. наук. пр.* Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.

8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.

9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2011. Випуск 11. С. 309–318.

10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.

11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.

12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник*. К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.

Рекомендована література

Основна:

1. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво / Уклад.: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
2. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
3. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011.
4. Панченко С.А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
5. Практичне релігієзнавство: Колективна монографія / за ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича. К.: Українська конфедерація журналістів: Українська асоціація релігієзнавців, 2012.
6. Рутинський М. Й. Паломництво і релігійний туризм: теоретичні основи та сакральні витоки: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 324 с.
7. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник. Л.: Український бестселер, 2010.
8. Юрченко С.О. Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 328 с.

Додаткова:

1. Головащенко О. В. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу. Філософія туризму: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. С. 179–186.
2. Головащенко С. Розвиток релігійного середовища в Європі та Україні: проблема відповідності. *Релігійна свобода: наук. щорічник*. 2006. № 10: Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. С. 57–59.
3. Крюкова Н. В. Паломництво до святих місць України (на матеріалах Кримського регіону): автореф. дис...канд. філософ. наук: спец. 09.00.12. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 16 с.
4. Любіцева О.О., Романчук С.П. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості»* (10-11 жовтня 2001 р., м. Київ). К.: Знання України, 2002. С.61 – 65.
5. Лях В. В. Екзистенційні виміри туристичної подорожі. *Філософські нариси туризму: наук.-навч. вид.* Київ: Укр. Центр духовної культури, 2005. С. 170–176.
6. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні. *Матеріали Всеукр. студентської наук. конф. «Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму»* (19-21 квітня 2000 р., м. Київ). К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. С. 119–121.
7. Остащук І. Б. Сакральний символізм паломництва в західноєвропейському християнському дискурсі. *Хортицький семінар: Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст: зб. наук. пр.* Запоріжжя: Дике Поле, 2012. С. 104–120.
8. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 1999.
9. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2011. Випуск 11. С. 309–318.
10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк: Вежа. 2015. № 14. С. 33-45.
11. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійнопаломницьких турів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк : Вежа. 2015. № 15. С. 24-31.
12. Попович Я. М. Католицьке паломництво: історико-релігієзнавчий екскурс. *Гілея: науковий вісник*. К., 2013. Вип. 79. С. 191–194.
13. Романчук С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис.

Географія та основи економіки в школі. 2000. №1. С. 11-14.

14. Яроцький П.Л. Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні. *Філософія туризму: навчально-методичний посібник. К.: Кондор, 2004. С. 143–151.*